UNIVERSITATEA BUCUREŞTI

FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ *JUSTINIAN PATRIARHUL*

ŞCOALA DOCTORALĂ *DUMITRU STĂNILOAE*

Cosmologie teonomă sau cosmologie autonomă?

Evaluare din punct de vedere ortodox

REZUMAT

COORDONATOR ŞTIINŢIFIC:

PR. PROF. DR. ŞTEFAN BUCHIU

DOCTORAND:

ENE RAUL ALEXANDRU

Bucureşti

2024

Teologia ortodoxă are la baza ei două repere fundamentale în funcţie de care se articulează şi se face cunoscută lumii. Este vorba de Sfânta Scriptură, ca izvor nesecat de înţelepciune dumnezeiască ce mărturiseşte Adevărul revelat oamenilor de Dumnezeu, şi de Sfânta Tradiţie, care arată caracterul dinamic şi eclesial al Scripturii.

În contextul în care omul post-modern traversează o perioadă a lipsei de repere autentice, căutând sensul şi scopul vieţii sale pământeşti pe de-o parte în nenumăratele pseudo-spiritualităţi existente astăzi, iar pe de altă parte, în cuprinsul unei ştiinţe ideologizate care tinde tot mai mult să capete un caracter autonom şi infailibil, este de maximă importanţă afirmarea punctului de vedere ortodox manifestat atât prin caracterul dinamic al Revelaţiei, marcat de dogme cât şi prin întreaga Tradiţie ortodoxă. Aceasta din urmă se leagă profund de viaţa Bisericii, asumându-se astfel în context eclesial şi duhovnicesc, fiind prin excelenţă mărturisitoare în orice perioadă de timp istoric. De aceea, teologia autentică nu caută să se auto-afirme printr-un caracter de tip intelectualist şi printr-un limbaj ştiinţific propriu sieşi, ci mizează pe împărtăşirea unei cunoaşteri cu puternic impact existenţial, afirmând comuniunea de viaţă şi credinţă în Hristos Domnul, împotriva tendinţelor cvasi-religioase actuale manifestate în acel pietism religios individualist dus uneori până la extrem sau în ideologia seculară.

Dobândirea minţii Părinţilor reprezintă o componentă esenţială, râvnită tot mai mult de marii teologi din zilele noastre, care arată atât prin viaţa cât şi prin scrierile lor un ataşament deosebit faţă de modul acelora de a privi lumea şi existenţa omului, mai ales atunci când se vorbeşte despre crearea acestora (a lumii şi a omului) ca având finalitate eshatologică.

Stiinţa a căutat limitarea la orizontală, la acel “aici şi acum”, ajungând chiar la negarea transcendentului şi raportarea omului şi a creaţiei la planul material, văzut şi finit. Prin apariţia unor cunoscute teorii sau, poate mai bine zis ipoteze ştiinţifice, s-a căutat excluderea lui Dumnezeu din viaţa omului şi din creaţie, iar dacă acest lucru nu s-a putut realiza întotdeuna, cel puţin poziţionarea Lui în raport de inactivitate faţă de aceasta.

Teologia ortodoxă, bazată pe Sfânta Scriptură şi pe Tradiţia patristică trebuie să rămână stabilă şi puternică în cuvânt, manifestându-se de asemenea dinamic în contextul societăţii actuale, pentru că ea mărturiseşte Adevărul, care este şi rămâne acelaşi pentru totdeauna. Din acest punct de vedere dialogul cu ştiinţa, care se preocupă în special de planul văzut al vieţii, poate să rodească atunci când aceasta din urmă, călăuzită şi luminată de Dumnezeu, ajunge să afirme misterul creaţiei încercând totuşi să-l facă înţeles, să-l dez-văluie omului prin înţelegerea raţiunilor tuturor lucrurilor.

Referatul Facerii, pe care îl găsim prezentat încă din prima pagină a Sfintei Scripturi, ne arată două înţelesuri fundamentale de la care trebuie să pornească orice cercetare a cosmologiei teonome, şi anume: 1. Dumnezeu, Cel Veşnic, Necreat şi Atotputernic, este Creatorul lumii temporale şi mărginite; 2. Lumea este adusă în existenţă de către Dumnezeu din nimic *(ex nihilo)*, doar pe baza Cuvântului Sau – *Să fie...!* Pornind de la aceste două idei principale se poate articula în mod clar o cosmologie a Bisericii, cu caracter teonom, astfel încât aceasta să infuzeze întreaga viaţă creştină, în toate componentele sale, atât teologice şi culturale cât şi sociale şi relaţionale.

Aşa cum reiese din acest prim capitol, atât din Revelaţia biblică, dar şi din scrierile Sfinţilor Părinţi şi ale teologilor contemporani, lumea, deşi nu este veşnică, ea există dintotdeauna în planul lui Dumnezeu şi Acesta o aduce la existenţă odată cu timpul, atunci când El Însuşi hotărăşte. De asemenea, Dumnezeu creează totul structurat, în etape de timp, anume în Șase Zile, astfel încât materia să fie dispusă şi organizată corespunzător pentru desăvârşire. Observăm aici şi faptul că, Dumnezeu nu este doar Creator, lăsând apoi totul la dispoziţia întâmplării, ceea ce l-ar separa cu totul de creaţia Lui, dar nu este nici numai un Demiurg, care organizează materia, nefiind însă şi Creatorul acesteia.

Teologia ortodoxă s-a delimitat de la început atât de panteismul antic, cât şi de deismul de mai târziu, astfel încât a putut formula, prin Sfinţii Părinţi şi mai ales prin Sf. Grigorie Palama, doctrina energiilor necreate, prin care Dumnezeu, Creatorul şi Proniatorul lumii, deşi de nepătruns în Fiinţă, este prezent în mod direct în creaţie până la sfârşitul veacurilor, conducându-o pe aceasta spre desăvârşire. Coroana creaţiei, fiinţa în care se concentrează toată creaţia ca într-un microcosmos, este omul, creat după chipul lui Dumnezeu şi spre asemănarea cu El, aşezat ca rege al întregii naturi, pentru el întocmită.

În demersul exegetic pe care Părinţii Bisericii îl fac cu privire la Referatul Facerii, este permanent sugerat acest lucru, ei arătând pe de-o parte atotputernicia lui Dumnezeu vizibilă în frumuseţea şi armonia universului şi pe de altă parte, faptul că totul culminează în crearea omului, care este dator să se ridice împreună cu toate la Creatorul lor. În acest sens, am ales în acest capitol doar trei Sfinţi Părinţi care au abordat Crearea lumii – Sfântul Vasile cel Mare, Sfântul Efrem Sirul şi Sfântul Ambrozie de Mediolanum – care, deşi au trăit în spaţii geografice diferite, arată însă că gândirea şi reflecţia teologică este în unitate de duh, având bineînţeles aceeaşi inspiraţie divină în comentarea textului biblic revelat.

Aceeaşi inspiraţie duhovnicească o regăsim, după mai multe secole şi în teologia noastră românească, la autori contemporani precum Părintele Dumitru Stăniloae sau Părintele

Dumitru Popescu, dar şi în alte spaţii geografice precum în America la Părintele Serafim Rose.

Teologia şi opera Părintelui Dumitru Stăniloae este de departe cea mai profundă şi mai vastă, nu degeaba fiind numit cel mai mare teolog al secolului XX. Experienţa liturgică şi ascetică a Bisericii stă în relaţie nemijlocită cu dogma, susţinându-se una pe alta şi conducându-l pe creştin la mântuire. Aceasta este direcţia abordată de Pr. Stăniloae, care prin modul de a teologhisi, se adaugă, fără doar şi poate, marilor exegeţi şi Sfinţi ai Bisericii. El vorbeşte foarte des despre raţionalitatea creaţiei, despre posibilitatea lumii (*lumen* în latină) de a reflecta lumina lui Dumnezeu, astfel încât Raţiunea divină este permanent în relaţie cu raţiunile tuturor lucrurilor. Aceasta arată cu adevărat realitatea prezenţei lui Dumnezeu în concretul lumii şi al vieţii fiecăruia dintre noi.

Acelaşi lucru îl arată şi Pr. Dumitru Popescu, care pe parcursul scrierilor sale, prezintă şi consecinţele nefaste ale separării omului de Dumnezeu, pierderea înţelegerii duhovniceşti şi căderea în materialitatea lumii. De asemenea, el punctează atât neajunsurile evoluţionismului de toate tipurile, inclusiv cel teist, cât şi ale creaţionismului ştiinţific, pe care le vede ca simple ipoteze ce ţin de gândirea omenească, dar care ignoră procesul de transfigurare şi îndumnezeire a creaţiei prin raţionalitatea ei şi prin prezenţa Logosului divin, ceea ce duce la secularizare şi îndepărtare de viaţa autentică împreună cu Dumnezeu. De aceea, cosmologia teonomă este singura care poate da un răspuns valid şi autentic creştin, consecinţelor nefaste aduse pe plan duhovnicesc şi nu numai, aduse de înţelegerea cosmologică de tip autonom.

În acest sens am adus în vedere către sfârşitul acestui prim capitol corespondenţa pe care Părintele Serafim Rose a avut-o cu doctorul grec Alexandros Kalomiros, care deşi a fost recunoscut ca fiind o voce teologică puternică la acea vreme, mai ales în unele cercuri conservatoare, cu toate acestea nu s-a putut detaşa de un anumit tipar de gândire cosmologic, pornind în special de la autonomia evoluţionismului. El era convins că Dumnezeu a fost Cel care a dat bobârnacul evoluţiei speciilor şi Referatul Facerii arată acest lucru într-un mod simbolic. Părintele Serafim Rose, deşi american de origine şi convertit la credinţa creştin-ortodoxă, dovedeşte că stăpâneşte mult mai bine înţelegerea cosmologică de tip teonom a Bisericii, ceea ce încearcă să-i transmită şi doctorului Kalomiros, care, din păcate, de multe ori se situează într-o poziţie cu aer de superioritate, precum altădată Varlaam care considera că nu are ce discuta cu un simplu călugăr, cum era văzut Sfântul Grigorie Palama. Se pare însă că nu mulţimea raţionamentelor intelectuale omeneşti sunt cele care trasează gândirea autentică a Bisericii, cât mai ales viaţa trăită în duhul Sfinţilor Părinţi şi experienţa lui Dumnezeu ca prezenţă Personală în viaţa omului şi în creaţie.

Cosmologia teonomă ni se prezintă astfel, încă din Revelaţia biblică şi din scrierile Părinţilor, ca fiind singura cale de înţelegere în Duhul Sfânt a relaţiei dintre Dumnezeu, om şi lume şi totodată singura care poate să stea neclintită în faţa dialogului pe care teologia îl are cu ştiinţele profane, arătând de la bun început realitatea fizică şi metafizică a creaţiei şi invitându-le pe acestea, ca prin mijloacele de care dispun, să o descopere şi să o confirme, atunci când este posibil sau, în caz contrar, să-şi recunoască limitele şi să o accepte ca fiind mai presus de puterea omenească de pricepere.

Abordarea istorico-teologică şi ştiinţifică asupra cosmologiei de tip autonom pe care am încercat să o surprindem în cel de-al doilea capitol, ne aşează în faţa unei perspective destul de sumbre cu privire la capacitatea sufletului şi a minţii omului modern de a putea, pe viitor, să dezvolte o raportare cât mai corectă la relaţia sa cu Dumnezeu şi cu lumea creată de El. Totuşi, nu este bună nici o anumită resemnare, cum că totul este pierdut, ci este nevoie de o lucrare asumată din partea tuturor celor care o pot face – teologi, preoţi, oameni de cultura profană, duhovnici, monahi, persoane publice şi lideri de opinie creştini, ș.a. – pentru a arăta fundăturile existenţiale la care ne pot conduce concepţiile cosmologice autonome, preluate de multe ori pe cale ideologică, fără un real discernământ cu privire la impactul general al acestora asupra întregii societăţi.

Din prezentarea celor trei mari perioade –Antichitatea, Evul Mediu şi Renaşterea – am putut constata faptul că a existat dintotdeauna ispita de a diviniza natura, urmată apoi de căderea în cealaltă extremă, anume separarea lui Dumnezeu cu totul de creaţie, astfel încât aceasta devine cu totul profană, simplă materie supusă schimbărilor întâmplătoare ale mediului. Panteismul şi deismul sunt cele două plăgi ale teologiei, care stau la baza îndepărtării omului atât de Dumnezeul cel viu cât şi de ceilalţi oameni.

Filosofia antică a fost de multe ori împărţită în opinii de gândire, astfel încât, dacă unii dintre filosofi vorbeau de multe ori despre o materie veşnică căreia Dumnezeu îi dă o formă şi o organizează, dacă filosofii platonici şi neoplatonici vorbeau despre o lume spirituală, a ideilor care au un corespondent direct în lumea materială, influenţându-o, alţii, urmând linia de gândire trasată de Aristotel, puneau accent pe *aici şi acum*, pe concreteţea existenţei în forma materială dată.

Ceea ce Evul Mediu aduce nou este concepţia dezvoltată de Fericitul Augustin, preluată de altfel din stoicism, a *raţiunilor seminale*, în baza cărora Dumnezeu, în calitate de Cauză Primă a tuturor, îi întipăreşte creaţiei, prin aceste raţiuni, capacitatea de a se dezvolta şi evolua de la sine, până ajunge la atingerea maximului potenţialului său. Aceste raţiuni devin astfel *cauze secunde*, iar creaţia devine într-un fel autonomă, deoarece nu există vreo legătură

directă între Dumnezeu, Cel Necreat şi lumea, creată. Astfel, este nevoie şi de un anume har creat, ceea ce teologia scolastică va asuma în mod fundamental, conducând astfel la ruptura inevitabilă dintre Dumnezeu, exilat undeva sus în Cer, şi creaţia Sa, materială şi aflată oarecum la dispoziţia omului. În acest moment apare ştiinţa empirică de astăzi, care prin reprezentanţii ei de seamă, atât cardinali, precum Nicolaus Cusanus, cât şi simplii teologi sau cercetători occidentali precum Giordano Bruno, Galileo Galilei sau Nicolaus Copernic, caută să arate că prin observarea atentă a mişcărilor naturale se pot emite judecăţi de valoare cu privire la modul în care au loc fenomenele fizice, tinzând astfel spre o absolutizare a acestor procese şi astfel, o detaşare de tot ceea ce înseamnă percepţie spirituală, intuitivă sau mai mult, duhovnicească a lucrurilor. De aici nu mai este decât un pas de negarea cu totul a însăşi Revelaţiei biblice, lumea devine un mecanism iar omul, o simplă rotiţă care gestionează potrivit intereselor personale tot ceea ce poate controla.

Aşa cum se constată din cercetarea istorică a celor 3 mari perioade – Antichitatea, Evul Mediu şi Renaşterea – cosmologia de tip autonom s-a impus în conştiinţa oamenilor sub mai multe forme şi în special în spaţii socio-culturale în care cuvântul Revelaţiei expus prin doctrina creştină clară formulată în Biserică şi-a pierdut atât intensitatea cât mai ales puterea de a lucra în sufletele oamenilor şi toate acestea dintr-o depărtare de harul Duhului Sfânt şi căutarea explicării raţionale, într-o logică omenească, a creaţiei şi a lui Dumnezeu. Din acest punct de vedere, creştinismul occidental, ajuns acum într-o criză spirituală profundă, este cel care, punând oarecum pe picior de egalitate dogmele Bisericii cu scrierile unora din filosofii păgâni, precum Platon sau Aristotel, ajunge să confunde transcendența divină cu absenţa lui Dumnezeu din creaţie. De aici practic, porneşte tot ceea ce astăzi putem constata că şi indiferentism religios şi ateism, precum şi o nevoie acută de autodeificare a omului.

Prin faptul că a încercat respingerea panteismului cu rădăcini adânci în filosofia antică şi afirmarea directă a lumii ca realitate creată în timp de Dumnezeu, filosofia şi teologia apuseană medievală, tot pe temeiul gândirii aristotelice în care lumea fizică este prioritară celei metafizice, a considerat-o pe aceasta ca fiind un spațiu desacralizat în care Dumnezeu este absent. Autonomia naturii se formează lent odată cu Thomas d'Aquino, pentru care Dumnezeu a dăruit rațiunii umane sarcina de a înțelege principiile naturii și de a putea explica fenomenele care o alcătuiesc. Observăm astfel direcţia în care teologia apuseană a ales să meargă, preluând scrierile antice şi filosofia dezvoltată de ele şi încercând o îmbinare a acestora cu Sfânta Scriptură. Acest mod defectuos de a privi relaţia dintre Creator şi creatura, dintre Dumnezeu şi creaţie a condus de-a lungul timpului la mai multe modificări substanţiale

în conştiinţa oamenilor, fiind unul din cauzele fărâmiţării creştinismului apusean odată cu apariţia Reformei.

Apariţia evoluţionismului, ca ideologie, este strâns legată de acest fapt, astfel încât în Renaştere apare contestarea directă a învăţăturilor creştine, mai întâi în Apus, apoi în tot spaţiul creştin, drept urmare, modernitatea aduce cu sine agnosticismul şi ateismul, precum şi toate celelalte ideologii, care mai de care mai îndepărtate de Adevăr, care este Însuşi Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu.

Am putea spune că, deşi cunoşteau Sfânta Scriptură precum şi unele din scrierile Sfinţilor Părinţi, umaniştii Renaşterii (care în definitiv erau mai mult înclinaţi spre gnosticism, putând fi numiţi într-un fel neognostici – a se vedea cazul lui Bruno) nu au fost capabili să îşi formeze o gândire în acord cu aceştia, amplificând tot mai mult un tip de concepţii cosmologice autonome, ceea ce a condus la o imensă criza religioasă, ale cărei roade le trăim astăzi din plin.

Odată cu perioada Renaşterii, savanţii şi artiştii şi-au întors privirile dinspre cer, pentru a le întoarce către lume. Explorarea lumii a înlocuit comentariul Scripturii iar dezvoltarea ştiinţei, de la Galilei la Newton a accentuat şi mai mult această situaţie. De asemenea, faptul că Biserica Apuseană era divizată de Reformă şi alte conflicte religioase, creştinismul în ansamblu are parte de critici ale unor scriitori numeroşi, care încep să scrie încă din a doua jumătate a secolului XVII. Astfel, odată cu secolul Luminilor apar mulţi gânditori care sunt dispuşi să caute alte fundamente ale vieţii morale şi sociale în cadrul unei umanităţi care vrea să se împlinească aici şi acum şi nu într-o existenţă viitoare.

Observăm așadar că încă din secolul XVII putem vorbi despre schimbarea radicală a modului de gândire, prin renunţarea la concepţia aristotelică cu privire la natură şi încercarea conturării unei noi concepţii originale, ce are în prim plan mecanismul, ceea ce a şi făcut posibilă apariţia Revoluţiei ştiinţifice la sfârşitul acestui secol. Din punct de vedere politic, secolul Luminilor apare ca fiind cel care a impus o idee nouă cu privire la natură, destinată să servească ca armă ideologică împotriva "obscurantismului" religios.

În timpul lui Galilei, Kepler şi Newton, viziunea dominantă asupra lumii împărtăşită de cei mai cunoscuţi intelectuali din Apus era constituită din acel curios amestec dintre raţiune şi credinţă numit deism. Cunoscut şi ca *religia naturii*, deismul a fost din punct de vedere teologic cel mai compatibil cu universul Newtonian. De asemenea, personalităţile dominante din perioada Iluminismului – Voltaire, Jefferson, Locke, Doctor Johnson – erau deişti, convinşi că aceasta era cea mai înaltă chemare a raţiunii pentru a *citi mintea lui Dumnezeu în lucrurile din natură.* Prin intermediul acestora, deismul avea să sufere o

transformare din sfera teologică în cea politică, devenind în acest sens o ideologie, care va formula, în foarte scurt timp, așa-numitele drepturi ale omului, cum sunt cunoscute astăzi la nivel mondial.

Deismul era acceptat şi propagat în special în ceea ce am numi astăzi, *lumea bună* a acelor timpuri, constituindu-se într-o credinţă care excluzând miracolul şi experienţa divină miza doar pe existenţa unei Cauze Prime în ceea ce priveşte apariţia Universului. Totodată, puterea raţiunii era cea care se substituia "fanatismului" de orice fel al credincioşilor. Cu toate acestea, deismul continua să îl vadă pe Dumnezeu ca şi Creator, ceea ce făcea din noţiunea de divinitate ceva personal. Oricum, acesta era undeva în transcendent, inaccesibil omului.

În această orbire şi nebunie a lumii contemporane îşi face loc curentul New-Age, care, precum este cunoscut în mod general, atunci când se cade într-o extremă, într-o fundătură existenţială, tendinţa este de a compensa în sens contrar, însă într-o altă extremă. Mişcarea New-Age preia, după cum am văzut, câte puţin din multiple spiritualităţi şi în special din cea asiatică – hinduism şi budism -, astfel încât dezvoltă un sincretism religios panteist, menit să se opună materialismului şi tehnocraţiei impuse de ştiinţa modernă.

De aceea, este nevoie ca lumea să cunoască cu adevărat sensul şi scopul vieţii, iar aceasta doar teologia ortodoxă cunoscută real prin viaţa duhovnicească în Biserică, o poate da. Asumarea unei cosmologii teonome şi a unei gândiri teologice creştine ne poate ajuta să ieşim din această dublă cădere în care omenirea este astăzi şi să cunoaştem cât mai mult din Adevărul, care ne va face liberi.

După cum am constatat în cel de-al treilea capitol al tezei, cosmologia teonomă specifică Bisericii Ortodoxe, este singura ce poate să dea o mărturie autentică în ziua de astăzi, când asistăm la o explozie de ipoteze şi teorii ştiinţifice şi pseudo-ştiinţifice cu privire la lume şi la relaţia omului cu ea. Evoluţionismul şi teoria Big-Bangului sunt percepute de omul contemporan ca adevăruri imuabile capabile să ofere răspuns la orice întrebare cu nuanţe ştiinţifice, filosofice sau chiar teologice. Acestea prezintă mari lipsuri nu doar din punct de vedere teologic, ci chiar ştiinţific, ceea ce ne face să credem că adevărata miză este una de tip ideologic, şi anume, explicarea lumii şi a vieţii, în general, într-o cheie naturalistă, autonomă, eliminând astfel posibilitatea existenţei unui Creator. Chiar şi atunci când această variantă este luată în calcul, se constată că este vorba mai degrabă de o forţă, de o energie impersonală, care contribuie la organizarea lumii conform datului ei existenţial.

Este important, în acest sens, să amintim faptul că Dumnezeu, Creatorul universului, face totul, *din nimic*, nefiind vorba nicidecum de existenţa unui anume câmp energetic sau a unui vid cuantic, cum mai este numit, din care să se formeze mai apoi materia, ca realitate

grosieră. Când spunem *ex nihilo*, excludem cu totul orice altă existenţă a ceva, astfel încât, se poate spune că este imposibil pentru ştiinţă să vadă până la punctul iniţial al apariţiei universului. Crearea lumii aşa cum o înţelegem din Referatul Facerii nu se petrece în interiorul lumii fizice aşa cum o cunoaştem, ci mai presus de realitatea ei, astfel încât apropierea pe care o pot face oamenii de ştiinţă de momentele de început ale Universului nu este acelaşi lucru cu apropierea de actul creaţiei ca atare. Dumnezeu nu are nevoie de nimic pentru a crea lumea, aceasta este referinţa de la care porneşte orice cosmologie de tip teonom.

Mergând mai departe, în cadrul acestui model cosmologic, observăm cum acesta explică în mod coerent şi totodată supralogic, atât transcendenţa divină cât şi prezenţa lui Dumnezeu în creaţie. Creatorul se descoperă prin raţionalitatea creaţiei, astfel încât raţiunile tuturor lucrurilor- *logoii*- stau în relaţie nemijlocită cu Raţiunea Supremă, anume Cuvântul lui Dumnezeu. Întreaga lume tinde şi *se mişcă*, după cum învaţă Sf. Maxim Mărturisitorul, spre Creatorul ei, iar Acesta o pătrunde neîncetat prin energiile Sale necreate şi o conduce spre desăvârşire. Fiecare lucru există dintotdeauna prin propriul său logos în mintea lui Dumnezeu într-o formă potenţială, începând să existe propriu-zis la momentul ales de Dumnezeu ca să-l creeze. Aceasta teologie a raţiunilor divine ce trece de la Sf. Dionisie Areopagitul, prin Sf. Maxim Mărturisitorul şi se desăvârşeşte cu Sf. Grigorie Palama este cea care exprimă în mod direct tipul cosmologic teonom, care poate să evite atât totală transcendenţă divină ce conduce la deism, cât şi imanenţa deplină ce conduce astfel la panteism.

Sintetizând cele spuse până acum, putem remarca faptul că Dumnezeu a făcut lumea cu un sens şi un scop veşnic, fiecare lucru având propria sa raţiune în Hristos.

Încălcând aceste principii şi raportându-se în mod greşit la creaţie şi la Dumnezeu, omul ajunge să nu mai înţeleagă nici rostul său în lume, motiv pentru care existenţa sa pământească şi satisfacerea poftelor trupului devine norma existenţială într-o societate consumistă şi hedonistă.

Din acest motiv, agresiunea omului asupra mediului înconjurător, a necesitat un răspuns din partea Bisericii Ortodoxe, căci este cunoscut faptul că, astăzi, la nivel global, avem de-a face cu o criză ecologică, cu implicaţii de ordin fizic, material, social şi bineînţeles spiritual sau mai bine zis, duhovnicesc.

Omul contemporan nu mai este preotul creaţiei, elementul de legătură între văzut şi nevăzut şi cel care e dator să ridice lumea spre Dumnezeu. El nu mai este nici măcar stăpânul creaţiei, în sens biblic, adică cel care e dator să îngrijească lumea şi să o cultive, ci transformând totul într-un mecanism, devine despot, tiran, care secătuieşte lumea cât de mult poate, pentru a obţine de la aceasta confort, plăcere şi cât mai multe avantaje de ordin

material. Această agresiune nu rămâne însă fără urmări, consecinţele la nivel global fiind, de multe ori, catastrofale, astfel încât a fost nevoie de apariţia ecologiei, care să vină cu soluţii în întâmpinarea problemelor şi în stoparea unor comportamente deviate.

Biserica Ortodoxă, având la bază credinţa ei neclintită în Revelaţia biblică, dezvoltă o ecoteologie, care propune un alt mod de a înţelege relaţia dintre om, natură şi Dumnezeu. Ecologia, în sine, acceptă de multe ori tot o cosmologie autonomă, motiv pentru care nu rezolvă adevărata cauză a problemei, ci doar încearcă să pună stavile unor anumite practici. Ecoteologia, în schimb, propune o triplă abordare a omului asupra creaţiei, şi anume, aşa cum am arătat în acest capitol, ascetică, liturgică şi iconică.

Percepţia teonomă asupra creaţiei ne poate impulsiona să vedem totul ca fiind făcut *după chipul lui Dumnezeu,* astfel încât prin asceza asumată din dragoste, omul este dator să sfinţească lumea, iar aceasta devine o realitate doxologică, care îl slavosloveşte pe Creator în toate detaliile existenţei sale.

Înţelegând că orice criză ecologică, economică, socială, etc., are la bază o criză morală şi mai ales spirituală, Biserica Ortodoxă insistă de fiecare dată pe o schimbare radicală a gândirii, mai exact pe pocăinţă, *metanoia* biblică, în care Dumnezeu devine centrul de raportare al vieţii omului şi împlinirea poruncilor Sale, modul autentic de viaţă creştin, care poate să îl ferească pe om de căderea sub simţuri şi sclavia faţă de cele materiale. Din această cauză, este nevoie, astăzi, precum de fiecare dată în istorie, ca Biserica să arate credincioşilor ei calea mântuirii, precum şi celor din afara ei, să fie o lumină de netăgăduit în depăşirea materialismului şi a tuturor capcanelor ideologice care degradează şi mutilează adevărul existenţei, frumuseţea creaţiei şi sensul profund al vieţii.